

IV. Політична думка

УДК 328.126 (477).001895

Баскакова Ю. В.*

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

Розглядаються питання історичних передумов виникнення та діяльності політичних партій на шляху становлення парламентаризму.

Ключові слова: *парламент, парламентаризм, політичні партії, парламентські партії, законодавча влада.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Існування політичних партій, що змагаються за владу в межах закону, який забезпечує їм рівні можливості, є однією з основних характеристик демократичних політичних систем. На перший погляд здається, що цей ключовий момент сучасних демократій пов'язаний з процесом, що сформував ліберальну демократію, навіть, якщо розвиток політичних організацій та інституцій плюралістичної демократії не завжди проходив у гармонії.

Важливим фактором у процесі функціонування демократичних політичних систем виступають політичні партії, оскільки вони є ефективним інститутом самоорганізації громадян до здійснення влади. Разом з тим політичні партії виступають фактором диференціації суспільних інтересів і, відповідно, формування соціальних груп, які, усвідомивши ці інтереси, прагнуть зреалізувати їх через завоювання політичної влади або ж — якомога потужнішого впливу на структури цієї влади.

Колишні соціалістичні держави, у тому числі Україна, теж стали на шлях демократизації політичних систем і впровадження ринкових реформ. І природно, що важливу роль у цьому процесі відіграють полі-

тичні партії. Невизначені ще декілька років тому як політичні, так і соціально-економічні принципи програмних документів багаточисленних політичних партій України вже мають на сьогодні більш-менш чітке окреслення, оформлюючись як різні системи ціннісних орієнтацій. Крім того, маємо вже перші досвіди формування парламентів України за пропорційною схемою, що є важливим кроком у процесі формування правової бази участі партій у здійсненні влади. Все це дає підстави стверджувати про становлення залежності політичних рішень на рівні влади від соціально-економічних та політико-ідеологічних пріоритетів політичних партій, що беруть участь у здійсненні влади. Розуміння цього підводить нас до можливості знаходити пояснення тим чи іншим діям структур влади і прогнозувати їх подальші кроки, вивчивши політичні орієнтації партій і їх вагу в структурах влади, вивчення позицій депутатів, а відтак — напрацювання методик розв'язання цих питань.

Вплив на здійснення політичної влади партіями в Україні на сьогодні відбувається переважно у формі участі партій в діяльності законодавчих органів влади — Верховної Ради України, який вже чітко структурований за фракціями, в основу поділу яких переважно покладено партійний принцип.

Безперечний інтерес для дослідження проблем партійних систем становлять класичні наробику сфері парламентаризму (Дж. Локк, Б. Констан, Е. Сієс, І. Бентам, Дж. Ст. Мілль) та партології (Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, А. де Токвіль, Дж. Вашингтон, К. Юнг).

Діяльність парламенту є надзвичайно важливою і суттєво впливає на діяльність виконавчої і судової влад, а отже і на суспільно-політичне життя країни. У більшості європейських країнах парламенти створювались як органи протидії необмеженій владі монарха. В Англії, наприклад, політичні тези проти королівської влади почали публікуватися починаючи з XII століття.

Перше розгорнуте вчення про владу містилося у творах Джона Локка, який був прихильником конституційної монархії. Він вперше запропонував теорію поділу влад, за якою вона б розподілялась на три гілки: законодавчу, яка приймає закони; виконавчу, яка виконує закони; і союзну (федеративну), яка відає зовнішньою політикою. За теорією Локка влади повинні бути нерівноправними. Законодавча влада має найвищий статус, але не є абсолютною. Вона є делегованою владою від народу, якому належить верховна влада. Ідеї Джона Локка мали важливе значення для ліквідації монархічного правління у Великій Британії:

абсолютистському королю Карлу I у 1640 році відрубали голову, а вже в 1688 році в Англії утвердилася конституційна монархія [1].

Творцем класичної теорії розподілу влади вважається Шарль Монтеск'є. Він запропонував розрізнити три основні гілки влад: законодавчу, виконавчу і судову. Їх статус був рівним, таким чином встановлюючи баланс між владами і запобігаючи узурпації влади будь-якою з гілок. Монтеск'є писав, що якщо влади знаходяться в різних руках, а їх керівництво належить до однієї партії, то свобода в країні знаходиться під загрозою [2].

Шарль Монтеск'є вважав, що найкращим правлінням є змішане, у якому присутні три елементи: монархічний, аристократичний і народний. У конституційній монархії король очолює виконавчу владу, а законодавча влада належить парламенту. Монтеск'є підтримував двопалатний парламент. Він стверджував, що одна палата має бути народною, а друга палата репрезентуватися спадковою аристократією. Палати мають контролювати одна одну. Палата спадкової аристократії мала бути арбітром між виконавчою і законодавчою владою [2].

Праці Монтеск'є мали великий вплив на розвиток суспільно-політичної думки. На базі його ідей була розроблена Конституція США, прийнята у 1789 році, що стала взірцем конституцій з чітким розподілом влад на законодавчу, виконавчу і судову.

Ідеї Монтеск'є ґрунтовно розвинув і розробив Емануїл Сієс. За його теорією прості люди не можуть правити державою. Це можуть робити їх представники. Проте виборці певного депутата не можуть нав'язувати йому свою долю. Депутати є представниками всього народу, а не своїх виборців. Вони повинні здійснювати законотворчість, визначаючи «загальний інтерес» [3]. Емануїл Сієс стверджував, що влада депутатів повинна бути необмеженою і дорівнювати владі народу [3]. Його ідеї мали великий вплив на політичне життя Франції. Французькі Генеральні Штати під впливом його ідей прийняли постанову про неприйнятність імперативних мандатів для депутатів, і вільний мандат став основою парламентського представництва.

У серпні 1789 року Установчі Збори Франції прийняли Декларацію прав людини і громадянина, зміст якої базувався на ідеях природного права. У 1791 році Установчі Збори прийняли Конституцію Франції, у якій були закладені ідея розподілу влад Шарля Монтеск'є і ідея вільного мандату парламентарів Емануїла Сієса. Ці ідеї потім були використані у конституціях Нідерландів (1798 р.), Іспанії (1812 р.),

Португалії (1822 р.), Італії (1848 р.), Греції (1864 р.) та Німеччини (1871 р.) [4, с. 27].

Аналізуючи світовий досвід, можна стверджувати, що доктрина поділу влади, яка базується на принципі відносної автономності й необхідного для забезпечення балансу інтересів різних соціальних прошарків суспільства паритету гілок влади, одночасно виходить із визнання певного пріоритету законодавчої гілки влади. Це обумовлюється тим, що інші гілки влади (виконавча й судова) хоч і мають власну, чітко окреслену Конституцією сферу діяльності, але в підсумку провадять свою діяльність на основі виконання закону. Законодавча влада в демократичній державі переважно здійснюється загальнодержавним представницьким органом, оскільки народна законотворчість — прийняття законів референдумом — явище, яке трапляється в законодавчій практиці надзвичайно рідко, а в Україні законодавчі референдуми взагалі ще не проводилися. Це положення має принципове вихідне значення в аналізі місця та ролі Верховної Ради України в системі органів державної влади. Так, згідно зі ст. 75 Конституції України Верховна Рада України — парламент є єдиним органом законодавчої влади в Україні [5]. Новий конституційно-правовий статус Верховної Ради України суттєво відрізняється від установленого Конституцією України 1978 р. та Конституційним договором від 8 червня 1995 р. [6].

Більша частина праць цих учених присвячена аналізу становлення та загальних принципів функціонування парламентаризму, а також внутрішньої структури партій. Проблеми партології розробляли і такі теоретики політичної думки як М. Острогорський, М. Вебер [7], Р. Міхельс «Соціологія політичних партій в умовах модерної демократії» [8] останнього значно вплинула на подальші розробки як Макса Вебера, так і Моріса Дюверже [9].

Науково аргументовані теоретичні положення політологічного дослідження М. Острогорського покладено в основу концепції політичних партій відомого соціолога Р. Міхельса. У праці «Соціологія політичної партії в умовах сучасної демократії» (1911) останній сформулював «залізний закон олігархічних тенденцій» у буржуазній демократії, згідно з яким демократія значно обмежується через необхідність існування організації, яка спирається на «активну меншість» (еліту), бо «пряме панування має є неможливим з технічного боку». Слід сказати, що політична концепція М. Острогорського зазнала істотних трансформаційних змін у результаті її синтезу з поглядами М. Вебера на феномен

політичних партій і вченням про політичні еліти Г. Моски та В. Парето. Розроблена німецьким соціологом М. Вебером історична схема генези політичних партій (аристократичні угруповання, політичні клуби, сучасні масові партії) вважається класичною й підтверджена багатьма прикладами з політичного життя європейських країн.

Моріс Дюверже у фундаментальній праці «Політичні партії», яка була опублікована в 1951 році, не тільки продовжив, а й логічно завершив низку блискучих досліджень з політичної соціології, підготовлених його попередниками. У монографії всебічно розглянуто питання походження політичних партій, дано об'єктивну оцінку їхніх місця та ролі в сучасному демократичному суспільстві, сформульовано найважливіші закономірності впливу виборчої системи та парламентаризму на їхній розвиток, визначено критерії класифікації партій і партійних систем. Саме завдяки своїй знаменитій праці М. Дюверже увійшов в історію світової політичної думки як визнаний автор теорії політичних партій, фундатор сучасної партології [9].

Утворення та становлення політичних партій — це складний процес, що залежить від соціального й культурного контексту в конкретному суспільстві. У найзагальнішому вигляді партія формується із прибічників того чи іншого політичного курсу в достатньо локальних кон'юнктурних умовах, які згодом змінюються, що змушує вносити відповідні корективи й до діяльності самої партії. Розглядаючи цей важливий сегмент партологічної проблематики, М. Дюверже, зокрема, вважає, що важливою характеристикою розвитку партії та її базису є її зв'язок із владними структурами чи опозиційними групами. Для визначення генези будь-якої партії, на думку французького вченого, доцільно з'ясувати питання, з кого саме формується основне ядро партійних активістів у момент її утворення: з людей, причетних до влади та наділених владними функціями, чи з опозиціонерів, про існування яких політики можуть навіть не здогадуватися. М. Дюверже доходить висновку, що виникнення й розвиток політичних партій пов'язані з розширенням демократії та прав представницьких інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз наукової літератури свідчить, що проблеми становлення парламентаризму, розвитку партійних систем досліджувалися вченими країн Заходу. Серед них варто виділити Г. Адамса, Р. Арона, П. Бурдье, Р. Даля,

Ж.-М. Денкена, М. Догана, М. Дюверже, А. Лейпхарта, Р. Міхельса, Р.-Ж. Шварценберга.

Досліджуючи процес виникнення політичних партій М. Дюверже поділив їх на партії внутрішнього та зовнішнього походження (т.зв. генетична модель походження партій). «... всі партії,— пише він,— зазнають на собі сильного впливу свого походження, подібно до того як люди несуть на собі печать свого дитинства. Неможливо, до прикладу, зрозуміти структурну відмінність, яка розділяє британську лейбористську і французьку соціалістичні партії, не знаючи обставин їх народження. Не можна серйозно аналізувати французьку чи нідерландську багатопартійну і американську двопартійну системи, не аналізуючи походження партій в кожній з цих країн...»

Парламентські партії формуються там, де парламентські органи існували до розвитку широкого виборчого права. Головним прикладом тут виступають дві традиційні британські партії. Торі і вігі розвивалися в період (1688–1832), коли парламент був важливою частиною урядової структури, а не коли парламентські вибори були справою кількох людей. В Швеції партії розвивалися в XVIII ст. коли там був функціонуючий парламент, але високо обмежене виборче право. Останнім відомим прикладом парламентських партій було скликання Генеральних станів під час французької революції. Тут знову законодавча влада брала на себе загальну владу, в той час як депутати репрезентували тільки малу частину населення.

Позапарламентські партії виникають тоді, коли розвиток парламентських інститутів супроводжується значним розширенням прав виборців, або коли партія розвивається з певного інтересу, ідеології або визначеної групи населення. Це явище спостерігалось у Франції під час Третьої Республіки, коли розширення виборчого права пояснювало походження Радикальної Соціалістичної партії. Так відбувається часто, коли певна частина населення шукає представництва у владі. Відомими прикладами є лейбористська, соціалістична, комуністична, фашистська, аграрна, католицька і протестантська партії. Дана схема виникнення партій не звертає значної уваги на різницю в організаційній будові партій.

Загалом сучасні партії з'являються при розширенні загального виборчого права і парламентської демократії. Розповсюдження представницької моделі веде до утворення в рамках парламентів «груп», до яких депутати входять виключно за політичними уподобаннями. Розширення

виборчого права приводить до створення виборчих комітетів, які мають завданням мобілізацію виборців та роботу з ними.

Про народження партії можна говорити тоді, коли між «парламентськими групами» та «місцевими виборчими комітетами» встановлюються регулярні стосунки.

Певна кількість політичних партій, однак, не проходять через виборчий чи парламентський механізм і часто створюються з вже існуючих угруповань: профспілкових угруповань (лейбористська партія Великобританії вийшла з робітничого профспілкового руху), професійних угруповань (у багатьох скандинавських країнах «аграрні» партії утворилися з селянських спілок), релігійних угруповань (християнсько-демократичні партії), об'єднань ветеранів (на їх основі створювалися партії крайніх правих в період між двома світовими війнами в Італії, Німеччині і Франції).

Систематичне вивчення походження політичних партій розпочалося у післявоєнний період.

М. Шварценберг вивчаючи процес утворення політичних партій в нових державах уточнює, що класифікація, запропонована М. Дюверже, найбільше годиться для західних режимів і майже не прийнятна для молодих держав Африки та Азії: оскільки, по-перше, переважна більшість політичних партій мають тут зовнішнє походження і аж ніяк не завдячують ним виборчому механізму, і по-друге, більшість африканських та азійських політичних партій утворилися в період визрівання процесів деколонізації, і таким чином, виникли одночасно з утворенням самої держави завдяки проголошенню незалежності.

На думку М. Дюверже, спосіб утворення політичних партій впливає на їхню діяльність. Партії парламентського походження часто є досить несміливими об'єднаннями впливових осіб, згуртованих навколо своєї парламентської групи. Партії зовнішнього походження звичайно є централізованими і дисциплінованими організаціями, часто віддаленими і ворожими по відношенню до представницьких інституцій.

Генетична модель походження партій, розроблена М. Дюверже, включає в себе по меншій мірі три додаткові чинники, які впливають на процес виникнення політичної партії.

Організаційний розвиток політичної партії може характеризуватись територіальним проникненням або територіальною роздробленістю або комбінацією цих двох схем. Територіальне проникнення має місце тоді коли «центр» контролює, стимулює або керує розвитком «перифе-

рії» (локальних об'єднань). Територіальна роздробленість означає, що локальні еліти творять автономні об'єднання, котрі потім інтегруються в рамках єдиної національної організації. Ліберальні та консервативні партії, як правило були внутрішнього походження (парламентськими партіями), які виникли та розвиваються в результаті територіального проникнення, в той час коли більшість ліберальних партій — виникли та розвиваються через процес роздробленості. Однак найчастіше існує змішаний спосіб виникнення політичних партій. Спочатку був процес територіальної роздробленості — виникали локальні організації, а лише згодом з'являється структура загальнонаціональна, як федерація локальних об'єднань. При цьому можна виділити певні закономірності у творенні партійних родин — більшість комуністичних і консервативних організацій розвиваються через процес проникнення, а більшість соціалістичних і релігійних — шляхом територіальної роздробленості. Як правило організаційний розвиток партій ліволіберальних (особливо екологічних) відбувався у відповідності зі схемою територіальної роздробленості, а багато з них практично не мають розбудованих національних структур (процес територіального проникнення в них ще не наступив) творячи федерацію автономних локальних організацій.

Другий чинник, який значно модифікує генетичну модель виникнення партії є факт існування (чи відсутності) зовнішніх інституцій, що підтримують діяльність політичної партії. Мова йде про суспільні організації (інститути), котрі становили первинну форму мобілізації визначеної соціальної групи і були ініціаторами створення політичної партії як гаранта групового інтересу. Церква (особливо католицька) відчуваючи загрозу зі сторони держави, що експансивно розвивалась — трактувала конфесійні партії як політичну форму організації і «ізоляції» прихильної їй частини суспільства. Подібною є ситуація з впливом профспілок на процес оформлення деяких соціал-демократичних чи лейбористських партій. У випадку появи такого «спонсора» можна побачити, що лояльність до партії має опосередкований характер або пов'язана насамперед з «зовнішньою» інституцією і лише потім з партією. Дана інституція є джерелом рекрутування та легітимації керівної еліти партії і в результаті може мати вирішальний вплив на внутрішню будову партії. З огляду на це можна виділити партії, які характеризуються зовнішньою легітимацією, в котрих лояльність стосовно партії є похідною порівняно з первинною лояльністю до «зовнішнього» інституту, а також партії, які

характеризуються внутрішньою легітимацією, де джерелом лояльності є сама партія і її ідеологія.

Третьою складовою, яка впливає на формування політичних партій є роль харизми (харизматичного лідера). Деякі з партій можуть виникнути завдяки активності конкретного лідера і організованої навколо нього групи прихильників (наприклад Націонал-соціалістична партія в Німеччині). Ці харизматичні партії існують завдяки своїм провідникам і важко про них говорити без характеристики особи її засновника.

Треба однак пам'ятати, що у генетичній фазі, пов'язаній з оформленням нового типу зв'язків між партією і соціальною групою (соціумом) елементи харизми виступають майже завжди у стосунках між лідерами та їх прихильниками. «Стан колективної загрози» (Вебер) чи «стан колективного ентузіазму» (Підхам) сприяють появі харизматичного лідера. Психологічний стан соціуму стає ключем до розуміння механізму цього процесу очевидним результатом котрого є поява нової колективної ідентифікації. Часто в цьому контексті вживається визначення «ситуаційна харизма». Факт, що суспільство опинилося в кризовій ситуації (суспільний стрес) зумовлює те, що воно готове бачити в лідері (найчастіше політичної партії) особу надзвичайно кваліфіковану, здатну вивести суспільство з кризи. Лояльність ця пов'язується із запропонованою ним програмою зцілення суспільства чи так званою «новою візією суспільства». Особа лідера не має в цьому випадку нічого спільного з чистою харизмою, однак спричиняє харизматичну реакцію. В час глибокої кризи оголошує він готовність керувати суспільством і є це способом виходу із кризової ситуації чи нетривалого залагодження конфлікту. Такого типу харизма була характерною для К. Аденауера в Німеччині, де Гасперо в Італії чи Караманліса в Греції. Ситуаційна харизма відрізняється від чистої харизми тим, що ситуаційні лідери не є в стані повністю визначити характер партії. К. Аденауер чи де Гасперо повинні були брати участь у переговорах з іншими акторами внутріпартійної сцени. Обидві християнсько-демократичні партії мали більш автономний характер відповідно до своїх лідерів і не були простим їх витвором. Де Голь навпаки ж організував і цілком опанував партію, а її існування було тісно пов'язане з його долею.

Питання не стільки харизми скільки персоналізації керівництва з'являється в 70-х роках в Західній Європі з появою нового організаційного типу політичних партій. Не виникають вони з певного соціального руху, а створюються певними конкретними особами, які не належали

до правлячої еліти, т.зв. «особи з нічого». Лідер в цих партіях не є одним зі складників ідентифікації партії, але стає основним, істотним пунктом голосування виборців. Багато з таких партій, принаймні на час свого виникнення, у своїй назві закладали ім'я засновника — наприклад норвежська Прогресивна партія називалась партією Андерса Лангега, а її датський відповідник — партією Могенса Гіліструпа. Багато інших партій асоціюються з іменами своїх засновників і лідерів (наприклад австрійська соціал-демократична партія — як партія Ю. Хайдера, французький Національний фронт — як фронт М. Ле-Пена, фінська селянська партія — як партія В. Веннамаса). Лідери цих партій не мають як правило харизматичних рис.

Особлива позиція лідера має сильний вплив на спосіб організації цих партій. Є вони строго централізованими та ієрархізованими, але стосується це лише національного або лише локального рівня. Поміж двома даними рівнями не існує вертикальних зв'язків (т.зв. «порожня» організація), а локальні партії володіють значним рівнем автономії, нерідко організаційною незалежністю. Чинником котрий інтегрує партії, організовані на основі такої радикальної формули структурного федералізму, виступає авторитет національного лідера партії.

Досить часто «нові» партії утворюються внаслідок трансформації інших політичних утворень, або через переоб'єднання певних груп в нову партію внаслідок політичної кризи. У Франції, наприклад, політична система спонукає до ментальної переорганізації, через вузький рівень інституціоналізації, який був в минулому. До 80-х років ХХ століття багато маніфестацій за голізм спричинили утворення багаточисельних рухів, що базувались на крайньо правій ідеології (1960–1970 рр.) На противагу їм Демократична партія Франції створила лише невпорядковану коаліцію, що склалась з лібералів та правих центристів. Щодо Соціалістичної партії, то вона стала лідером на політичній арені Франції після перебудови «старого» Соціал-федеративного об'єднання і включення до його складу багатьох дрібних організацій, так званих «нових лівих».

М. Педерсен трактує партії як інституції, близькі до біологічних циклів живих організмів. Вони народжуються, досягають фази зрілості та зникають з політичної арени (смерть). Він вважає, що у своєму розвитку партія долає кілька рівнів — бар'єрів розвитку. Він бере до уваги чотири таких бар'єри:

1) Бар'єр декларацій. Політична група публічно декларує бажання приймати участь у виборах. Це може набрати форми заяви в пресі чи телевізійного виступу.

2) Бар'єр авторизації. Подолання цього бар'єру означає, що організація стає партією в юридичному сенсі, набирає правового статусу. У багатьох країнах (наприклад, в Данії) повинна відбутися реєстрація партії, що змушує її зібрати певну кількість підписів громадян, готових підтримати партію на наступних виборах. Часом, замість підписів або крім підписів, вимагається внести ще й грошову заставу (Великобританія, Німеччина).

3) Бар'єр репрезентації. Його подолання означає, що партія здобуває місце в парламенті. В Данії, наприклад, бар'єр підтримки становить 2%, в Німеччині — 5%. Він окреслює межі парламентської партійної системи, або визначає, котрі партії залишаються в її рамках або втрачають статус парламентської партії.

4) Бар'єр істотності. Він включає в себе коаліційний потенціал та потенціал шантажу партії. Тобто здатність партії бути учасником урядової коаліції або ж її здатність впливати на процес прийняття політичних рішень перебуваючи поза нею. Для центристських партій більш характерним є коаліційний потенціал, а для радикальних партій — потенціал шантажу [15].

Висновки і перспективи подальших розробок: Модернізація політичного життя та формування нових механізмів функціонування системи демократичного політичного управління, в тому числі — професійних цінностей політичної еліти, в Україні потребують з'ясування сукупності принципів такого управління та їх діалектичного зв'язку з системою цінностей суспільства в історичному періоді. Оцінка і аналіз принципів політичного управління сучасної України показали, що у тій частини, де вони збігаються з ціннісними засадами сучасної соціальної парадигми та особистими цінностями політичної еліти, можливим є досягнення досить високих й стабільних результатів.

Список використаних джерел:

1. Локк Дж. Сочинения: В 3-х т. / Дж. Локк. — М., 1988. — Т. 3
2. Ш.-Л. Монтескье. О духе законов / Ш.-Л. Монтескье // Избр. произведения. — М., 1955.

3. Загальна теорія держави і права / За заг. ред. В. В. Копейчикова. — К., 1997.
4. Безп'ятчук Ж. Вибори в Європейському Союзі / Лабораторія законодавчих ініціатив / Ж. Безп'ятчук, А. Євгенєва, Д. Ковриженко, О. Чебаненко, К. Шаповалова / Д. С. Ковриженко (ред.). — К.: ФАДА ЛТД, 2006.
5. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254 к / 96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
6. Конституція Української Радянської Соціалістичної Республіки: Закон від 20.04.1978 № 888-ІХ.
7. Weber M. Wirtschaft und Gesellschaft / M. Weber. — Tbingen, 1972.
8. Міхельс Р. Социология политической партии в условиях демократии / Р. Міхельс // Диалог. — 1990. — № 3, 5, 7, 9, 11, 13; 1991. — № 1, 3.
9. Duverger M. Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State / M. Duverger. — New York, 1963.
10. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 № 2365-ІІІ.- Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
11. Закон України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 № 2790-ІІІ.- Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
12. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VІ.— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
13. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 04.04.1995 № 116 / 95-ВР.— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
14. Постанова Верховної Ради України «Про комітети Верховної Ради України сьомого скликання» від 25.12.2012 № 11-VІІ.— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
15. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій та партійних систем / Ю. Р. Шведа.— Львів: ЦПД, 2001.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2013 р.

Баскакова Ю. В. Исторические предпосылки возникновения и деятельности политических партий на пути становления парламентаризма

Рассматриваются вопросы исторических предпосылок возникновения и деятельности политических партий на пути становления парламентаризма.

Ключевые слова: *парламент, парламентаризм, политические партии, парламентские партии, законодательная власть.*

Baskakova U. V. Historical background of emergence and activity of political parties towards parliamentarianism.

The article deals with the historical reasons of creation of political parties and their functioning on the way of parliamentary development.

Keywords: *parliamentarism, parliament, political parties, parliamentary parties, the legislature.*